

ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РИНКУ МОЛОКА

О. Д. Ковальчук, к. е. н., доцент, докторант

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.

Ринок аграрної продукції Європейського Союзу (ЄС) є одним з найзахищеніших у світі. Даний захист забезпечується імпорнтними митами, тарифними квотами, а також санітарними, ветеринарними і фітосанітарними заходами, які часто приймають форму технічних бар'єрів в торгівлі. В рамках спільної аграрної політики (САП) європейським фермерам надаються дотації, виплачуються прямі субсидії. Враховуючи розвиток технологій і зростання продуктивності виробництва, виплата субсидій призводить до порушення балансу між попитом і пропозицією на ринку, тому відносно найбільш істотних видів аграрної продукції введені інструменти, що обмежують пропозицію, – виробничі квоти, площа вирощування сільськогосподарських культур, максимальні межі гарантованих обсягів і ліміти прав на отримання субсидій.

Для врегулювання ринку молока ЄС в 1984 р. запровадив квоти на виробництво даного виду продукції впродовж наступних восьми років. Дію квот на виробництво молока в ЄС трічі продовжували: 1992 р. – на сім років, 1999 р. – на чотири, 2003 р. (у рамках реформи САП) – до 1 квітня 2015 р. Задля пом'якшення наслідків скасування квот із 2008 р. обсяги квот щороку збільшують на 1% [1]. Питання скасування молочних квот у ЄС, безумовно, стосується й України, що і визначає актуальність дослідження.

Даною проблематикою займаються такі вчені-економісти, як О. М. Бородіна, Т. О. Зінчук, Т. О. Осташко, О. Л. Попова, І. В. Прокопа [2–6] та інші. Однак, динамічність умов функціонування галузі зумовлює потребу постійного вивчення проблем ринку молока, ефективності діяльності його учасників та якості продукції.

Результати дослідження. Молоко та продукти його переробки є одним із найцінніших продуктів харчування, а молокопродуктовий сегмент посідає значне місце в

національних економіках тих країн, де тваринництво виступає однією з основних галузей сільськогосподарського виробництва. Щодо України, то вона програє не тільки за кількісними показниками (поголів'я худоби, основні засоби, обслуговуючий персонал, виробництво молкосировини), але й за якісними (технології, кормова база, якість продукції тощо).

Стан національної економіки держави значною мірою залежить від ситуації в молокопродуктовому підкомплексі. Ефективний і сталий розвиток цього сегменту національного господарства в сучасних умовах може бути забезпечений на основі широкого застосування поліпшених технологій, поглиблення і вдосконалення економічних відносин між агровиробниками та переробниками, проведення аграрної політики на засадах інноваційного розвитку основних, суміжних і допоміжних галузей: молочного скотарства, племінної справи, кормовиробництва, механізації та автоматизації виробничих процесів в тваринництві тощо.

Необхідно створити належні умови для постійного нарощування виробництва сирого молока та його переробки на молочні продукти на основі освоєння сучасних досягнень науки і передового досвіду в молочному секторі світової економіки.

В останні роки, незважаючи на досить складне економічне становище АПК, інноваційні процеси в молокопродуктовому сегменті почали поступово активізуватися і це знайшло відображення в покращенні виробничих, економічних і соціальних показників. Однак впровадження технологічних, організаційних, маркетингових, логістичних та інших інновацій, а також сучасних систем управління не набуло необхідних темпів і масштабів.

Європейський вектор розвитку відкриває можливості для України сформувати нову державну політику підтримки аграрного сектору, враховуючи недосконалості та прорахунки, які були допущені в інших країнах. На молочну галузь в ЄС припадає приблизно 15% обсягу сільськогосподарського виробництва. За даними 2013 р., 28 країн ЄС виробили 152,3 млн т молока [7, с. 17]. Основними країнами – виробниками молока в ЄС є Німеччина, Франція, Велика Британія та Нідерланди, Італія і Польща, на які разом припадає понад 70% виробництва. ЄС є одним із головних світових експортерів молочної продукції

(насамперед сирів). Реформування Спільної аграрної політики (САП) Євросоюзу дало змогу поступово зрівняти європейські ціни на молоко зі світовими, а отже, зробити європейський ринок молокопродуктів достатньо наближеним до світового.

ЄС ввів в 1984 р. молочні квоти, щоб зупинити перевиробництво молока в країнах-членах союзу. Тобто, якщо фермер хоче розширювати виробництво, то він має купити квоту у іншого фермера або, іншими словами, право продавати вироблене молоко. А це надзвичайно дорого. Майже у 20 країнах ЄС такої проблеми взагалі не існує – вони виробляють молока менше квоти. А для деяких країн – це справжній виклик. Наприклад, Нідерланди, Італія, Австрія, Люксембург – ці країни виробляють молока більше квоти. В жовтні 2014 р. Єврокомісія оштрафувала вісім країн ЄС за перевищення квот на виробництво молока в поточному сільськогосподарському році. Загальна сума штрафів становить близько 409 млн євро. Виплатити штраф наказано Німеччині, Нідерландам, Польщі, Данії, Австрії, Ірландії, Кіпру та Люксембургу [8]. У Нідерландах фермер має заплатити € 1 за 1 кг молока, який він виробляє на продаж..

Запровадження квот мало також свої переваги: ті виробники молока, хто мав надлишок продукції понад квоту, замість різати продуктивне стадо, могли купувати квоти в тих, у кого показники надоїв залишали бажати кращого. Таким чином, квоти сприяли скороченню поголів'я дійного стада за одночасного підвищення його продуктивності. Нині дійне стадо ВРХ у ЄС становить 23 млн корів із середнім надоєм молока на корову 6,5 т/рік [7, с. 17]. З іншого боку, збільшення доходів виробників молока і стабілізація виробництва за дії квот призводили до зростання цін на самі квоти, а отже, перешкоджали входженню в молочний бізнес нових учасників, тобто обмежували конкуренцію.

Разом з тим, реформа САП, спрямована на скасування прямої підтримки виробництва (відокремлення субсидій від обсягів виробництва), призвела до того, що на сьогодні обсяги виробництва молока в ЄС суттєво менші за визначену квоту. Потреба у механізмі квот відпала: виробники молока самі спроможні приймати ефективні ринкові рішення щодо обсягів

виробництва з урахуванням змін (економічних, політичних тощо) і перспектив розвитку.

Загалом виробництво молокопродуктів у ЄС перевищує споживання, що й дає йому можливість бути одним із найбільших їхніх експортерів у світі. Проте реформа САП ЄС після 1 квітня 2015 р. все ж таки не передбачає повну відмову від регулювання ринку. Щороку з 1 березня по 31 вересня здійснюватимуться інтервенції щодо вершкового масла та сухого знежиреного молока. Насамперед це щорічна закупівля впродовж зазначеного вище терміну до 50 тис. т вершкового масла за фіксованою ціною 221,75 євро/100 кг та до 109 тис. т сухого знежиреного молока за фіксованою ціною 169,80 євро/100 кг, а також автоматичний тендер за досягнення цих меж [9]. Також дозволено виняткові заходи за надзвичайних обставин, таких як «збурення» ринків, епідемія серед тварин, втрата довіри споживачів.

Висновки та пропозиції. Таким чином, квоти на виробництво молока є одним з найважливіших інструментів по обмеженню його пропозиції. Їх застосування забезпечує для європейських фермерів надійний вихід на ринок: продаж кінцевому споживачеві на підставі квоти прямого продажу або продаж переробному підприємству на підставі квоти постачань. Стабільність обсягу ринкової участі забезпечується такими заходами, як пониження індивідуальної квоти пропорційно нереалізованої частини квоти і призначення штрафів за перевиробництво.

Крім того, до виробничих квот, для регулювання молочного ринку використовуються інтервенції держави (скупка масла і сухого знежиреного молока з використанням фінансових коштів ЄС) і приватне складування (усунення з ринку масла і сухого знежиреного молока і розміщення на складах з частковою компенсацією витрат на зберігання). Дані заходи застосовуються при падінні закупівельних цін на внутрішньому ринку нижче встановленого рівня з метою зменшення пропозиції на ринку молочних продуктів, які будуть реалізовані в майбутньому. Також застосовуються субсидії на споживання масла за пониженими цінами – при використанні масла для виготовлення певних продуктів (виробництво хлібопекарських виробів і

морозива) організаціями, що не ставлять собі за мету отримання прибутку при кінцевому споживанні.

Що стосується України, то вітчизняним виробникам не варто будувати великих ілюзій з приводу відкриття європейського ринку. Звичайно, дозволи, скоріш за все, кільком підприємствам дадуть, але Європі просто не потрібне українське молоко. Тамтешні виробники своє молоко не можуть реалізувати. Зараз, після останніх обмежень Росії у них дуже великі надлишки продукції. Для українських підприємств квоти на поставки молочної продукції будуть досить невеликі. Наприклад, в 2014 р. квоти були на рівні 1,5 тис. т сухого молока та 1,5 тис. т свіжої молочної продукції.

Список використаних джерел

1. Smooth Phasing-out of the Milk Quotas in the EU. – European Union, 2014. – 42 p.

2. Бородіна О. М. Інституційний розвиток сільського господарства та села України і Росії та його гармонізація з Європейською політичною практикою / О. М. Бородіна // Економіка України. – 2012. – № 11. – С. 48–61.

3. Зінчук Т. О. Європейська інтеграція: проблеми адаптації аграрного сектора економіки України: моногр. / Т. О. Зінчук. – Житомир: ДВНЗ «Держ. агрокол. ун-т», 2008. – 384 с.

4. Осташко Т.О. Сільське господарство в умовах СОТ і ЄС / Т.О. Осташко. – К.: Інститут сільського розвитку, 2005. – 70с.

5. Попова О. Л. Нові пріоритети Спільної аграрної політики ЄС на 2014-2020 роки: стратегічні орієнтири для розвитку агросфери України / О. Л. Попова // Економіка України. – 2013. – № 12. – С. 89–96.

6. Оцінка впливу Угоди про асоціацію/ЗВТ між Україною та ЄС на економіку України: наукова доповідь / за ред. акад. НАН України В. М. Гейця, чл.-кор. НААН України, д.е.н. Т. О. Осташко, чл.-кор. НАН України, д.е.н. Шинкарук Л.В.; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». – К., 2014. – 102 с.

7. Short Term Outlook for arable crops, meat and dairy products [Electronic resource] – Available at: http://ec.europa.eu/agriculture/markets-and-prices/short-term-outlook/pdf/2013-09_en.pdf

8. Єврокомісія оштрафувала вісім країн ЄС на 409 млн євро за перевищення квот на молоко [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <http://agravery.com/ua/pererobka/show/evrokomisija-oshtrafuvala-visim-krain-es-na-409-mln-evro-za-perevischennja-kvot-na-moloko>

9. Молоко вдвічі смачніше, якщо воно швейцарське? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://propozitsiya.com/?page=146&itemid=4470>

10. Agriculture in the EU. Statistical and Economic Information Report 2013. – European Union, 2014. – 337 p.